

موسسه

بسم الله الرحمن الرحيم

دفتر نشر متون علمی حوزه
معاونت پژوهشی و فناوری برگزار می نماید:

معرفی و نقد کتاب

نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

تألیف:

دکتر مریم السادات محقق داماد
زهرا جلالی

ناقدان

آیت الله جواد حبیبی تبار

مدیر گروه فقه و حقوق قضایی جامعه المصطفی

دکتر سید ابوالقاسم نقیبی

دانشیار گروه فقه و حقوق خصوصی دانشگاه شهید مطهری

چهارشنبه: ۲۹-۲-۱۴۰۰

ساعت: ۱۴-۱۶

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

۹۸۶
حقوق - ۶۷

نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

دکتر مریم السادات محقق داماد - زهرا جلالی

ISBN: 978-600-214-063-6

786002 148636

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

۱۳۹۰

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جمهوری اسلامی ایران
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

Marriage and its Dissolution in Cyberspace

Maryamossadat Mohaghegh Damad (Ph.D)
Zahra Jalali

گسترش قابل توجه انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری از جمله تحولات شکل انعقاد عقود در عصر حاضر است. سؤال اصلی آن است که نفوذ عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری از نظر فقهی و قانون ایران چگونه است؟ و آثار ناشی از پذیرش و عدم پذیرش آن چیست؟ با بررسی منابع فقهی و اصولی و اثبات عدم حجیت اجماع به مهم ترین دلیل مخالفین کتبی بودن نکاح پاسخ داده ایم و با دلایل دیگری نظیر اطلاق آیه «وفوا بالعقود»، برخی از آیات نکاح و همچنین صراحت و شفافیت نوشته همچون لفظ، صحت عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری را تقویت نموده ایم و در خروج آن از عقد معاطاتی تلاش کرده ایم.

ثمره آن پیشنهادی است که می تواند به تغییر ماده ۱۰۶۲ قانون مدنی که به لفظی بودن نکاح تصریح دارد، منجر شود. البته در خصوص انحلال نکاح با توجه به تصریح نصوص به لفظ خاص در طلاق، صرفا اجرای صیغه طلاق از طریق سرویس های اینترنتی صوتی - تصویری مورد پذیرش قرار می گیرد. همچنین با بررسی عقود الکترونیکی مشخص شد که برای برقراری امنیت در فضای مجازی می توان از طریق فرایند رمزنگاری و امضای دیجیتالی از هویت طرفین اطمینان یافت.

دانشگاه
اسلام
مرجع

بیان مساله

رواج ابزارهای ارتباطی همچون اینترنت و رایانه به دلیل سهولت استفاده، هزینه پایین و... و به تبع آن گسترش عقود الکترونیکی

تحصیل دانشجویان در خارج از ایران و یا کار در خارج از ایران و وجود زن و مرد در مکان های دور از هم: افزایش آمار ازدواج های اینترنتی

رواج عقد نکاح سایبری، تنها ابزارها و روش های نوینی برای ابراز اراده متعاملین فراهم آورده است.

موانع اساسی مطرح شده در خصوص نکاح و طلاق سایبری: عدم اتحاد مجلس ایجاب و قبول، بطلان نکاح معاطاتی و عدم اعتبار اعلام اراده از طریق کتابت، حضور دو شاهد عادل هنگام اجرای صیغه طلاق و...

اهداف پژوهش

۱. شناخت دیدگاه های فقهی و حقوقی در خصوص شروط اختلافی و نحوه ابراز اراده در نکاح و انحلال آن
۲. بررسی شیوه های مختلف انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری
۳. بررسی آثار و پیامدهای ناشی از پذیرش یا عدم پذیرش انعقاد و انحلال نکاح در فضای سایبری

سوالات اصلی پژوهش

۱. نفوذ عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری
از نظر فقها و قانون ایران چگونه است؟

۲. آثار نفوذ و عدم نفوذ نکاح و انحلال آن در
فضای سایبری چیست؟

فرضیه های پژوهش

صحت عقد نکاح و طلاق از طریق شیوه ویدئوکنفرانس / صحت نکاح کتبی از طریق سرویس های اینترنتی نوشتاری با توجه به اطلاق آیه «اوفوا بالعقود»، آیات نکاح و فقدان دلیل معتبری بر لزوم وجود لفظ در عقد نکاح.

شیوع روابط نامشروع در صورت عدم پذیرش صحت انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری / ایمن سازی این دسته از اعمال حقوقی در فضای سایبری از طریق فرآیند رمزنگاری و امضای دیجیتالی و اثبات آن ها با استناد به ادله الکترونیکی اثبات دعوا

محدودیت های پژوهش

(۱) جدید و روز آمد بودن موضوع

الف: قسمت فقهی - حقوقی

ب: قسمت سایبری

مقاله «واکاوی در ادله جواز و عدم جواز انعقاد نکاح در فضای سایبری» محمدعلی خورسندیان و قادر شنور

(۲) حساسیت موضوع

فقها و جامعه علمی و صاحب نظران بسیار محتاطانه در این موضوع سخن می گویند.

در کلام **آیت الله مکارم شیرازی** آمده است که فتوا دادن مخالف نظر موجود در نکاح، کار دشواری است.

فتوای فقهای امامیه

باسلام با توجه به جواز انعقاد نکاح از طریق ایجاب و قبول لفظی، آیا انعقاد نکاح در فضای سایبری از طریق سرویسهای اینترنتی صوتی-تصویری (ویدئو کنفرانس) جایز است؟
آیت الله خامنه ای: به صورت لفظی با رعایت شرایط آن اشکال ندارد.

آیت الله شبیری زنجانی: به صورت ویدئو کنفرانس اشکال ندارد.
اما صیغه کتبی و پیامکی برای شخص غیرلال کفایت نمی کند.

آیت الله نوری همدانی: در عقد نکاح ایجاب و قبول باید به صورت لفظی باشد و اگر مقدور نیست یکی می تواند به وکالت از دیگری صیغه را از طرف خودش و طرف دیگر اجرا نماید.

آیت الله وحید خراسانی: به صورت صوتی با رعایت موالات عرفیه و رعایت سایر شرایط عقد نکاح، اشکالی ندارد.

آیت الله صانعی: در عقد نکاح باید با لفظ باشد و اگر بتوان از راه تلفن و یا وسایل دیگر به صورت مستقیم و بدون وقفه عقد و صیغه نکاح را زوجین انشا نمایند، مانعی ندارد.

ویژگی کتاب

دو نکته قابل توجه در این کتاب

۱- موضوع خاص مورد بررسی

۲- شیوه عملکرد کتاب برای اثبات نظریه و رد دیدگاه مخالفین

نکته اول: موضوع مورد بررسی کتاب

۱- طرح مباحث مهمی در خصوص لزوم صیغه لفظی در نکاح دقیقاً مخالف مشهور و مخالف قانون

۲- خروج نکاح غیر لفظی از نکاح معاطاتی دقیقاً مخالف عرف رایج

نکته دوم :

شیوه عملکرد کتاب برای اثبات نظریه و
رد دیدگاه مخالفین

۱- تمسک به ادله اثباتی در حقوق اسلامی

۲- بررسی روایات مستند مخالفین و پاسخ به آنان
از کلام فقهای عظام

شیوه های انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

شیوه های انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

مبحث نخست: روش سنتی

مبحث دوم: روش نوین

(۱) انعقاد عقد از طریق وب سایت

(۲) انعقاد عقد از طریق ویدئو کنفرانس

(۳) انعقاد عقد از طریق مکاتبه

(۴) انعقاد عقد از طریق مبادله الکترونیکی داده ها

نتیجه

-نکاح سایبری بدین معناست که زن و مرد اراده خویش برای نکاح را از طریق ابزارهای الکترونیکی اعلام نمایند. مراد از طلاق سایبری نیز ایقاع یکجانبه زوج همراه با تشریفات خاص آن در فضای مجازی است.

- انعقاد عقود در فضای سایبری به طور کلی مشابه انعقاد آن در دنیای واقعی است و تنها تمایز این نوع قراردادهای با قراردادهای عادی شیوه ها و ابزارهای انعقاد آن هاست.

- بنا به مراتب فوق نحوه انعقاد نکاح و طلاق سایبری، گاهی لفظی و یا حضوری محسوب شده و تعدادی از آنان کتبی تلقی گردیده که مورد بحث اصلی می باشد.

مشروعیت عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبر

ادله مشروعیت نکاح سایبری

ادله مشروعیت نکاح سایبری

مبحث نخست: قرآن

(۱) آیات مرتبط با لزوم وفای به عقود

آیه ۱ سوره مائده: «یا ایها الذین آمنوا أوفوا بالعقود...»

(۲) آیات نکاح (امر به نکاح در این آیات به صورت مطلق آمده و قید ندارد.)

آیه ۳۲ سوره نور: «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ...»

آیه ۳ سوره نساء: «وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَىٰ فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ...»

سنت

- (۱) روایات مرتبط با اصل حاکمیت اراده
«العقود تابعه للقصود»
- (۲) روایات مرتبط با نکاح فاقد صیغه

بنای عقلا مبنی بر عدم لزوم لفظ در نکاح

اصاله البرائه

بنای عقلا مبنی بر عدم لزوم لفظ در نکاح

- ۱- حجیت بنای عقلا زمانی است که شارع مخالفی به عنوان ریس العقلا نکرده باشد.
- ۲- می توان گفت کتابت به عنوان انشای عقد در گذشته بین عقلا متعارف بوده اما بسیار کم چون افراد با سواد کم بوده اند.

اصاله البرائه

- ✓ اجرای اصل برائت در احکام وضعی
- ✓ در صورت شک و تردید در انعقاد عقود فاقد لفظ اصل
برایت جاری می شود
- ✓ نظر مخالف وجود دارد = حکومت اصل استصحاب بر
برایت
- ✓ وجود ادله لفظیه از جمله آیات متعدد مبنی بر مشروعیت
نکاح به طور مطلق ما را بی نیاز از اجرای اصل عملیه می
کند .

- مشروعیت نکاح سایبری کتبی و عدم انحصار انعقاد نکاح با لفظ مبتنی است بر اطلاق آیات «اوفوا بالعقود» و برخی آیات نکاح همچون آیه ۳ سوره نساء و آیه ۳۲ سوره نور، روایات مرتبط با اصل حاکمیت اراده و بنای عقلا بر صحت ایجاب و قبول کتبی در نکاح.

بررسی ادله و آراء فقها نشان می دهد که لفظ در انعقاد نکاح و انحلال آن نقش اساسی ایفا می کند. تاکید فقها بر لزوم لفظی بودن عقد نکاح به خاطر صریح بودن لفظ در اعلام اراده بوده است. البته در طلاق، با وجود نصوص خاص بر تصریح به لفظ طلاق، اجرای صیغه طلاق از جانب زوج صرفاً از طریق لفظ صورت می گیرد.

ابراز اراده در انعقاد نکاح و انحلال آن از منظر فقها و
حقوقدانان

اعلام اراده از طریق نوشته
ابراز اراده در طلاق

ابراز اراده از طریق داده پیام

مشروعیت انعقاد نکاح کتبی به دلیل اطلاق آیه «اوفوا بالعقود»، آیات خاص نکاح و سیره عقلا مبنی بر عدم وجود لفظ در نکاح

صراحت و شفافیت نوشته همچون لفظ و تنجیزیت و آمریت بیشتر اوامر کتبی نسبت به اوامر شفاهی: تعبیر فریضه و وجوب شرعی با عنوان «کتب علیکم» نمایانگر امر قطعی و مسلم شرعی است.

فصل سوم: موانع مشروعیت عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

مبحث دوم: موانع خاص

موانع خاص آن دسته از موانعی هستند که انعقاد عقد نکاح از طریق ابزارهای دیگری جز لفظ را باطل می‌دانند.

خروج نکاح سایبری از نکاح معاطاتی

اهم دلیل در خروج نکاح معاطاتی از نکاح سایبری:

- ۱- تراضی صرف بدون هیچ ایجاب و قبول است.
- ۲- نکاح سایبری دقیقا ایجاب و قبول در آن است.
- ۳- در بعضی موارد لفظی است و در بعضی موارد کتبی است.
- ۴- طرفین به صورت همزمان ایجاب و قبول را با داده پیام رد و بدل می کنند.

موانع مشروعیت عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

مبحث نخست: موانع عام

موانعی هستند که وجود هر کدام از آن ها مانع از آن می شود که عقد به وجود آمده را صحیح بدانیم؛ اعم از آنکه این عقد در فضای سایبری واقع شده باشد یا خیر.

مبحث نخست: موانع عام

گفتار نخست: اراده

گفتار دوم: اتحاد مجلس ایجاب و قبول

گفتار سوم: لزوم تعیین متعاقدین

گفتار چهارم: حضور شاهد

حضور شاهد در عقد نکاح

حضور شاهد در طلاق

مبحث دوم: موانع خاص

گفتار نخست: آیات مرتبط با لزوم وجود لفظ در عقد نکاح

گفتار دوم: روایات مرتبط با لزوم وجود لفظ در عقد نکاح

گفتار سوم: اجماع

گفتار چهارم: بنای عقلا بر لزوم وجود لفظ در عقد نکاح

آیه ۲۱ سوره نسا

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَىٰ بَعْضُكُم إِلَىٰ بَعْضٍ وَأَخَذْنَ
مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

و چگونه مهر آنان را خواهید گرفت در حالی که هر کدام به حقّ خود
رسیده‌اید و آن زنان (مهر را در مقابل عقد زوجیت و) عهد محکم از
شما گرفته‌اند. الهی قمشه ای

آیه ۲۱ سوره نسا

کوشش معتقدین به لزوم لفظ با استناد به این آیه با توجه به تفسیر روایی پاسخ آیت الله شبیری: روایتی که میثاق درآیه شریفه را به صیغه و انشای لفظی تفسیر کرده ناظر به فرد متعارف بوده زیرا انشای عقد به طور متعارف با لفظ انجام می گیرد و چون روایت طریق انشای منحصراً در لفظ نمی کند و به فرد متعارف انشا ناظر است استدلالی به روایت برای دلالت آیه نمی توان کرد.

پاسخ آیت الله مکارم: آیه حداکثر درستی نکاح با صیغه را اثبات می کند و این مستلزم بی اعتباری نکاح بدون لفظ نیست و از نظر ایشان این روایت دلالتی بر موضوع بحث ندارد.

ارزیابی روایات لزوم لفظ در نکاح

بررسی دقیق روایات نشان می‌دهد که:

۱- اشکال در سند روایت

۲- اشکال در دلالت روایت

نتیجه: این روایات نمی‌توانند دلیلی بر اعتبار انشای لفظی باشند
شاهد این مدعا: عدم ذکر این روایات در زمره دلایل فقهای معتقد بر
لزوم لفظ

صحت انعقاد نکاح و طلاق از طریق سرویس های گفتگوی صوتی - تصویری

عدم حجیت اجماع مطرح شده مبنی بر لزوم لفظ در نکاح،
تصریح به اجماع در خصوص الفاظ مخصوص در عقد نکاح از
سوی برخی فقها، ظهور در عدم سببیت غیر لفظ در انعقاد نکاح
ندارد.

- به نظر می رسد اجماع مطرح شده بر لزوم صیغه در نکاح از سوی فقها حجت نباشد؛ چرا که آرای فقها در این موضوع متفاوت است. از این رو اجماع مطرح شده اساس محکمی ندارد.

- انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری با توجه به پیشرفت تکنولوژی، گسترش ابزارهای ارتباطی و انعقاد عقود مختلف از این طریق از مسائل مستحدثه ای است که فقه پویا نقش مهمی در استنباط احکام آن دارند.

بخش سوم

مزایا و معایب نکاح و طلاق سایبری و نحوه اثبات آن

فصل نخست: مزایا و معایب نکاح و طلاق سایبری

فصل دوم: اثبات عقد نکاح و انحلال آن در فضای
سایبری

فصل نخست: مزایا و معایب نکاح و طلاق سایبری

مزایا
آثار اجتماعی نکاح و طلاق در فضای سایبری
مطابقت نظریه فقه پویا با نکاح و طلاق سایبری

معایب
عدم امنیت در عقد نکاح و طلاق سایبری
تشابه نادرست نکاح سایبری با ازدواج سفید

فصل دوم: اثبات عقد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری

مبحث نخست: ادله اثبات نکاح سایبری

مبحث دوم: ثبت نکاح و طلاق سایبری

مبحث سوم: امضای الکترونیکی و نقش آن در اثبات نکاح سایبری

نتیجه

نگرانی از عدم امنیت در فضای مجازی و نداشتن اطمینان از هویت طرف مقابل از معایب این دسته از اعمال حقوقی به شمار می رود.

– تشابه نادرست نکاح سایبری با ازدواج سفید

– اثبات نکاح و طلاق سایبری از طریق ثبت نکاح و طلاق سایبری و استناد به ادله الکترونیکی اثبات دعوا

- یکی از شرایط برقراری ارتباط امن در فضای سایبری، حصول اطمینان در خصوص هویت امضا کننده است. به این منظور مراجعی با نام «دفاتر صدور خدمات گواهی الکترونیکی» در قانون تجارت الکترونیکی ایران و قانون نمونه امضای الکترونیکی آنسترال (۲۰۰۱) پیش بینی شده است.

- با گسترش همسرگزینی اینترنتی، عدم پذیرش صحت انعقاد نکاح و انحلال آن در فضای سایبری منجر به بطلان این گونه عقود و شیوع روابط نامشروع به علت ناگزیری مردم از انجام این نحوه ارتباط می شود.

پیشنهادهات

لزوم بازنگری در ماده ۱۰۶۲ قانون مدنی و تصریح به شیوه های نوشتاری

پیش بینی شرایط مختص به عقد نکاح و طلاق سایبری در قانون تجارت الکترونیک ایران

آموزش سردفتران اسناد رسمی و الزام به استخدام نیروی متخصص به منظور محول کردن امور مربوط به امضای الکترونیکی و صدور گواهی الکترونیکی به دفاتر فوق

ایجاد و تقویت نظام حقوقی و قضایی متناسب با به کارگیری امضای الکترونیکی و اختصاص شعب خاص برای حل و فصل دعاوی احتمالی در زمینه عقود الکترونیکی از جمله عقد نکاح و طلاق سایبری

به رسمیت شناختن ثبت الکترونیکی و انجام ثبت کاغذی و الکترونیکی توسط دفاتر اسناد رسمی

ایجاد نهاد یا موسسه ای در جهت مطالعات و تحقیقات در خصوص عقود الکترونیکی و علی الخصوص عقد نکاح و طلاق الکترونیکی که حاصل مطالعات و پژوهش آن به عنوان قوانین عقود الکترونیکی وضع گردد.

با تشکر از شما بزرگواران